

УДК 821.161.2.

DOI 10.31654/2520-6966-2025-26F-112-63-72

Новиков А. О.

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
anatoliy14208@ukr.net
orcid.org/0000-0001-5158-960X

Концепт «свій/чужий» у романі Сергія Жадана «Інтернат»

У статті наголошується, що у своєму романі «Інтернат» Сергій Жадан зображує російсько-українську війну очима пересічної людини, яка звикла всіляко сторонитися суспільно-політичного життя. Головний герой твору – учитель української мови і літератури однієї зі шкіл на сході України Павло Іванович, якого, проте, всі зють просто Пашею. Він живе за принципом: я нікуди не вмішуюся, нікого не підтримую, мене це не стосується. Паша звик жити у створеному ним внутрішньому світі. Це така собі людина у футлярі. Особлива увага зосереджена на тому, що Паша постійно ховає голову в капюшон своєї куртки – своєрідний кокон. Однак створений ним внутрішній комфорт несподівано руйнує війна, яка прийшла на його малу батьківщину, а відтак виникла невідкладна проблема: потрібно з району залізничної станції, де він мешкає, їхати до окупованого бойовиками міста, щоб забрати з інтернату неповнолітнього племінника. Отже, Паші чи не вперше в житті доводиться брати на себе відповідальність за іншу людину, до чого він не звик. Окрім того, йому потрібно нарешті визначитися, хто для нього «свій», а хто «чужий».

У розвідці акцентовано, що на долю центрального героя твору Сергія Жадана випали три непрості дні в січні 2015 року, які значною мірою вплинули на його свідомість. У функції Пашиного антипода виступає Ніна – директорка інтернату, у якої кардинально інший світогляд. Вона не тільки цікавиться суспільно-політичним життям, а й активно демонструє свою проукраїнську позицію. Ніна, ризикуючи своїм життям, не боїться наодинці кинути виклик бойовикам, котрі намагаються скинути із фасаду інтернату державний прапор. Виявлено, що герої роману проходять іспит на моральність і людяність. Вони зазвичай потрапляють у ситуацію, коли потрібно визначитися: на чьому вони боці – Добра чи Зла. Суттєва еволюція відбувається й у свідомості головного персонажа. У фіналі твору Паша фактично відмовляється від свого «нейтралітету». Він повертається додому. Додому не лише в сенсі до свого житла чи на територію, що під контролем української армії, а й у більш глибокому моральному аспекті. Він, здається, нарешті визначився, хто для нього «свій», а хто «чужий».

Ключові слова: інтернат, відповідальність, війна, бойовики, українські військові, Добро і Зло, моральність, людяність.

Постановка проблеми. Події, пов'язані з російською агресією, що розпочалася в 2014 році, а потім ще з більшою інтенсивністю розгорілася в 2022 році, знайшли відбиток і в літературі. У зв'язку з цим варто згадати, наприклад, поезії Анастасії Дмитрук «Ніколи ми не будемо братами» (2014) й «За Харків, Марік, за Ірпінь» (2022), роман Сергія Лойка «Аеропорт» (2015), п'єсу Сергія Жадана «Хлібне перемир'я» (2020), оповідання Анатолія Печеного «Доля» (2024) та багато інших.

У центрі уваги нашої розвідки кілька воєнних буднів із лютого 2015 року, котрі описані в романі С. Жадана «Інтернат» (2017).

Аналіз досліджень. Роман С. Жадана «Інтернат» став об'єктом уваги низки дослідників, котрі аналізували його текст в різних площинах.

Так, Костянтин Воздвиженський у статті «Інтернат: війна тхне мокрою псятиною. Новий роман нарешті дорослого Жадана» акцентує на еволюції як автора, так і головного героя його твору, який намагається визначитися, хто ж для нього свій, а хто чужий, однак це питання автор дослідження, здається, залишає відкритим. Н. Герасименко в розвідці «Архетип дому в романі С. Жадана "Інтернат"» досліджує образ Дому під кутом зору різних проєкцій – «Дому в локусі будинку», внутрішнього, метафізичного Дому («цей вимір постає через думки, зустрічі, умовиводи і пізнання головним героєм самого себе») і Дому як тимчасового притулку, яким є інтернат [2]. Василь Пахаренко у дослідженні «Дорога додому (Риси метамодернізму в романі Сергія Жадана "Інтернат")» зосереджується на аналізі твору з позиції метамодернізму як нового мистецького напрямку [6, с. 6].

Окрім того, роман С. Жадана різноаспектно досліджували Н. Голоченко («Про «відмороженого» Пашу Сергія Жадана»), Р. Данчишин («Інтернаті «нікого не шкода»»), Я. Кулінська («"Сіра зона" як маркер громадянства (на матеріалі романів С. Жадана "Інтернат" та А. Куркова "Сірі бджоли»»), Я. Поліщук («Донбас як інтернат») тощо. Водночас малодослідженою залишається наявна в романі концептуальна опозиція «свій – чужий» та деякі інші важливі питання.

Мета статті – дослідити реалізацію концепту «свій – чужий», порушену в романі Сергія Жадана «Інтернат», а також здійснити аналіз головних і другорядних образів.

У романі «Інтернат» Сергій Жадан зображує війну на сході України очима пересічної людини, яка звикла жити у створеній нею самою ж шкарлупі, завжди сторонилася суспільно-політичного життя, ніколи не висловлювалася на політичні теми, намагалася бути

толерантною з усіма сторонами конфлікту, але, попри її волю, несподівано опинилась у вирі воєнних подій. Досить красномовно автор сказав про це у своєму епіграфі до роману: «...Одного разу, прокинувшись, ти бачиш за вікном вогонь. Ти його не розпалював. Але гасити його доведеться тобі...». Головному герою потрібно нарешті зробити свій вибір: визначитися, хто для нього «свій», а хто «чужий». Концепт «свій – чужий» у творі наскрізний.

Вельми символічне значення має в романі Жадана й само поняття «інтернат» Це не тільки інтернат як такий. Для головного героя твору інтернатом є, по суті, і його помешкання, де він не відчуває себе повноправним господарем, де кожен сам за себе, і школа, у якій він працює, оскільки вчителі там навіть не намагаються віднайти порозуміння зі школярами. А ще інтернат – це частина Донбасу, розтрощеного й відрізаного війною від цивілізованого світу, де в умовах окупації люди мають якось виживати, як і в тому, забутому й напівпорожньому навчально-виховному закладі, покинутому більшістю його мешканців та співробітників.

Центральний герой роману «Інтернат» Паша (Павло Іванович) – тридцятип'ятирічний учитель української мови й літератури однієї зі шкіл на охопленому війною сході нашої країни. Паша – типовий інтелегент в окулярах, яких у народі називають «ботаніками». Щобільше, це класичний пристосуванець, який не звик брати на себе жодної відповідальності. Всі проблеми за нього завжди вирішували інші: вдома – батько, сестра чи співмешканка, на роботі – директорка школи, а в країні – уряд. Паша ніколи й нікому не перечить, оскільки не хоче порушувати зони свого внутрішнього комфорту. Новини його лякають. Саме тому він не дивиться телепередач, хоч він у їхній квартирі майже ніколи не вимикається. Головний герой Жадана живе за принципом: я нікуди не втручаюся, нікого не підтримую, мене це не стосується. «Я ні за кого» [4, с. 159]. Відтак він щиро переконаний, що будь-які негаразди мають оминати його стороною. Ця його філософія пристосуванця вповні проявляється й на роботі. Українською мовою Паша говорить винятково під час уроків, «ніби це якісь медичні терміни, яким просто нема застосування в щоденному житті» [4, с. 252].

Паша боїться дозволити собі щось «зайве» (аби чогось не трапилося), полюбляє усамітнюватися й ходити в куртці з капюшоном (це його своєрідний кокон). «Іноді, йдучи ввечері додому, сідав на зупинці, удавав, що чекає на маршрутку. Ховав голову в комір...» [4, с. 82], – акцентує автор роману. Однак його мікрокосмос руйнується зовнішнім світом, позаяк у його спокійне, розмірене життя несподівано

вривається війна зі своїми неблаганними й жорстокими правилами. А тому Паша змушений пристосовуватися до нових реалій, від яких уже неможливо сховатися у своєму внутрішньому кокони. Школу, у якій він працював, перелаштували на шпиталь, а отже, він, по суті, втрачає роботу, його неповнолітній небіж Саша залишився в інтернаті, який знаходиться у відрізаному фронтом місті, й чекає на його допомогу, оскільки мати хлопчини, Пашина сестра-близнючка, у від'язуванні, а дідусь, Пашин батько, досить літня людина, до того ж наполягає, щоб Паша привіз його внука додому. Таким чином, головний герой, який не звик брати на себе відповідальності навіть за клас, у якому працював (більше сподівався на «ініціативу та самостійність» самих дітей), чи не вперше у своєму житті змушений самостійно розв'язувати невідкладну й вельми складну для нього проблему. Щобільше, згодом Паші доведеться взяти на себе ще й відповідальність за групу біженців, яких треба вести в цілковитій темряві окупованим містом. А «це ж відповідальність, це ж яка відповідальність – вести в темряві маловідомих людей у незрозумілому напрямку. Паша до такого не звик» [4, 95].

У романі детально описані три непрості дні в житті центрального героя, які випали на його долю у січні 2015 року і, ймовірно, до певної міри змінили його свідомість. Паша докладася неабияких зусиль, аби від залізничної станції, де він мешкає, дістатися до міста, щоб забрати з інтернату свого неповнолітнього небожа. Проте зробити це нелегко, позаяк у місті, захопленому сепаратистами, суцільний хаос і майже відсутнє транспортне сполучення.

Непроста ситуація і в інтернаті. Діти, налякані обстрілами, знаходяться здебільшого у бомбосховищі, під яке ще в радянську добу перебудували підвал. Такий же непростий у Паші та його племінника і шлях додому. Мандрівників чи не на кожному кроці підстерігає небезпека. Вони не тільки ризикують зіштовхнутися з неадекватними бойовиками, а ще й мусять остерігатися голодних псів, які їх тривалий час переслідують. Бездомні пси трапляються на сторінках роману досить часто. Вони нагадують таких же безпритульних людей, які в результаті бойових дій стали зовсім беззахисними і так само не знають, до кого чи до чого притулитися.

Пашину подорож метафорично можна порівняти з мандрівкою по Царству мертвих. Тільки в ролі провідника Харона в романі Жадана виступає іноземний журналіст Пітер. Прикметно, що й сам Пітер сприймає цю майже сюрреалістичну дійсність як інший світ зі своїм раєм і пеклом – як у «Божественній комедії» Данте Аліґ'єрі. «Парадіз, –

говорить, посміхаючись. – Швидше перше коло пекла» [4, с. 30]. Спочатку Пітер «допомагає Паші потрапити на територію по той бік фронту (у символічне потойбіччя), а наприкінці твору – вибратися звідти» [3].

Невипадково в романі є ще один герой, світогляд якого дуже схожий на Пашин. Ідеться про вчителя фізичного виховання Валеру (Валерія Петровича) – працівника інтернату [4, с. 151]. Цей персонаж ніби доповнює портрет головного героя тими рисами, яких через об'єктивні причини в ньому начебто не вистачає. Фізруку близько 50 років, а тому цілком зрозуміло, що перша половина його життя (приблизно 25 років) пройшла за радянського часу, за якими він постійно ностальгує, а надто за своїм «щасливим» дитинством. У радянській дійсності Валері чи не найбільше подобається, що тоді можна було ні про що не думати, а головне, практично ні за що не відповідати. Ба більше, він пишається тим, що в підлітковому віці міг безкарно скоювати дрібні правопорушення, позаяк твердо був переконаний, що це точно зійде йому з рук («полякають-полякають – і відпустять») [4, с. 154]. Фізрук, як і головний герой твору, намагається дотримуватися добре засвоєної «життєвої мудрості»: за жодних обставин не проявляти ініціативи. Така позиція, на його думку, є запорукою того, що будь-які негаразди обійдуть його стороною. «Я ніколи нікуди не ліз, – констатує Валера. – Я просто робив свою справу. Чого мені боятися?» [4, с. 154].

Досить показово, що цих своїх героїв, попри їхній солідний вік (особливо це стосується фізрука) і відносно високий соціальний статус учителя, автор називає так, як зазвичай іменують підлітків та юнаків, – Паша і Валера. У такий спосіб він, напевно, хоче акцентувати на тому, що внутрішньо вони не надто подорослішали, не стали серйозними і відповідальними людьми.

Однак Валерина «філософія», якої він педантично дотримувався, як й у випадку з головним героєм роману, зрештою, дає збій, оскільки виникає ситуація, за якої фізрук не може залишитися нейтральним, бо як джентльмен має заступитися за жінку, до того ж свою колегу й керівницю. І це, ймовірно, коштувало йому життя. На прикладі образу Валери Жадан хоче переконати читача в тому, що концепція головного героя його роману хибна, що не можна все життя перебувати у своєму внутрішньому світі, коконі, що рано чи пізно доведеться зробити свій вибір.

Виразним своєрідним антиподом Пашиного світогляду в романі Жадана виступає Ніна – директорка інтернату. На відміну від головного героя, вона любить свою професію і всі свої сили й душевне

тепло віддає знедоленим інтернатським дітям. Очевидно, це обумовлено тим, що вона добре знайома з сирітським життям, оскільки й сама була напівсиротою, а тому в дитинстві вдосталь скуштувала лиха. У Ніни кардинально інший світогляд, аніж у Паші й Валери. Вона не тільки цікавиться суспільно-політичним життям, а й активно демонструє свою проукраїнську позицію. Тендітна тридцятирічна жінка, ризикуючи життям, не побоялася наодинці кинути виклик бойовикам, котрі хотіли скинути з фасаду їхнього інтернату український прапор [4, с. 168].

Ця сцена має важливе дидактичне значення. Автор роману категорично засуджує інертну, обивательську позицію інших учасників цього епізоду, які є пасивними спостерігачами того, як Ніна одна намагається протистояти непрошеним гостям. Жадан спеціально акцентує на тому, що «тих, хто зривав, було всього двоє. І одна Ніна». А всі інші, «чоловік сто», «просто стояли і дивились» [4, с. 168].

Досить чітко на цю тему Жадан висловлювався й раніше, зокрема в іншому романі «Anarchy in the UKR». Розповідаючи про своє дитинство, автор порушує вельми важливу проблему: чому Україна (країна з таким славним минулим) народжує переважно інертних людей. Порівнюючи Віденський університет з Харківським, він розпачливо запитує: «Скільки їх там навчається? Тисяч десять? Чим вони там займаються, чому ніколи не вийдуть на вулицю і не скажуть, що саме вони думають про систему освіти, або просто про систему, або просто – що вони думають» [5, с. 330].

У цьому контексті доречно згадати й про те, що сам Сергій Жадан під час бурхливих подій у Харкові навесні 2014 року разом з іншими небайдужими містянами активно протистояв проросійським бойовикам, коли вони намагалися захопити будівлю Харківської обласної державної адміністрації, чимало зусиль доклав він і як волонтер під час активної фази війни після 24 лютого 2022 року і зрештою вступив добровольцем в одну з бригад Національної гвардії України.

Заслугують на увагу й образи сепаратистів. Впадає в око передусім те, що вони якісь несправжні, тимчасові, незрідка безпідставно агресивні. Автор досить чітко демонструє це на їхній поведінці, зовнішності й навіть лексичі. Такими характерними типажами є комендант вокзалу та його помічник. Коменданту «далеко за п'ятдесят. Великий, червонопикий. Очевидно, проблеми з тиском. Нервово крутиться на офісному стільці. Штани з лампасами, офіцерські чоботи. Якийсь дивний мундир із незрозумілими погонами. На грудях хрести. Схожий на оперного співака з провінції» [4, с. 201]. Такий же й помічник

коменданта Алексєй Єлисеїч, якого Паша влучно охрестив ад'ютантом: «...товстобокий, огрядний, стрижений під нуль. У камуфляжі з нагаєм у руках» [4, с. 201]. Особливою прикметою цього героя є вкрай убога лексика, щедро здобрена ненормативною лексикою.

Ще менш привабливий образ бойовика Рустема (очевидно, чеченця). На тимчасово захопленій терористами українській землі він почувається повноправним господарем, який привласнив собі право вирішувати, кому жити, а кому ні. Автор роману характеризує його всього кількома штрихами, які, проте, дають повне уявлення про цю людину: «Іде, важко похитуючись і розмірено б'ючи кулаком по розстріляній автобусній обшивці. Невисокий, коротконогий, у важких високих черевиках, простоволосий, коротко стрижений, зовсім ще молодий, сивий. <...> Паша бачить, як міниться його обличчя, як пливе погляд, як смертельно здригається праве око, немов би він бере Пашу на приціл. І щелепи йому аж зводить від здогадки, і зубами він скрипить від люті» [4, с. 246 – 247].

Дещо цікавіша постать іншого бойовика – колишнього Пашиного учня. У нього, як і в більшості бойовиків, немає імені, але цілком очевидно, що він ще не зовсім утратив ознаки людяності. Попри те, що у свій час в учителя й учня не надто склались особисті стосунки, у критичну для головного героя мить він зупиняє агресивного товариша й тим самим рятує Пашу від серйозних неприємностей. Можливо, й смерті: «Лише тут Паша відчуває, як йому страшно. Липко й холодно. Ніби хтось підійшов, дістав із мішка його смерть, показав йому, а потім сховав назад, у мішок» [4, с. 248].

Зовсім інші українські військові, для яких С. Жадан не шкодує світлих фарб. Захисники Вітчизни, на відміну від бойовиків, вирізняються своєю простотою, доброзичливістю, людяністю. Вони не втрачають своє еґо навіть у хаосі війни, серед руїн і бруду. Їхня душевна краса розкривається в їхніх шляхетних вчинках. Одним із таких героїв є контужений літній військовий, колишній шахтар, а тепер водій. Ось як автор змальовує його образ: «Зморшки на обличчі, ніби йому довго м'яли лице. Волосся сиве й таке коротке, аж здається, що це в нього череп такий – металево-сивий, з холодного заліза. На вигляд під шістдесят...» [4, с. 299]. Однак, знаходячись у пеклі війни, ця пересічна людина здатна думати не лише про свою особисту долю, а значно ширше. Знайшовши в розбитому музеї папороть, цей військовий намагається її врятувати для наступних поколінь, оскільки добре усвідомлює, наскільки це цінний музейний експонат, якому вже мільйон років. «Ми з тобою ще не народились, – говорить він Паші, –

а їй уже був мільйон років. Ми з тобою здохнемо, а вона далі десь лежатиме собі. Історія, розумієш? Ось оце – історія» [4, с. 305].

Не менш значущим у цьому плані є й образ військового лікаря, якого колеги й пацієнти шанобливо називають «уважаємим». Зовні доктор теж не надто привабливий: «тонкий, рухливий, згорблений. Халат висить на ньому як на вішаку»), але коли «він іде коридором, і всі поранені, всі брудні й оглушені розступаються перед ним, пропускають його, висловлюючи йому, уважаємому, свою повагу». І ця велика повага цілком заслужена, позаяк усі думки хірурга скеровані тільки на те, щоб урятувати ще хоча б одне життя, щоб «вирішити щось із іще одним тілом, не дати йому померти, спробувати його врятувати» [4, с. 313 – 314].

Варто звернути увагу й на образ небожа головного героя. Вражає передусім його розсудливість, яка більше відповідає ментальності сформованої особистості, аніж поведінка Паші. У хлопчини активна життєва позиція. На відміну від свого не надто відповідального дядька, Саша вже чітко визначився, хто для нього свої, а хто чужі. Жадан намагається пояснити, що посприяло такому ранньому Сашиному прозрінню. Це сталося після того, як у його класі «в перші ж тижні закатували когось із батьків» [4, с. 124]. Прикметно й те, що юна Сашина душа попри всі негаразди, не зачерствіла. Тож цілком закономірно, що в фіналі твору після триденних перепитій, пов'язаних із холодом, голодом і навіть ризиком для життя, він рятує від цілком прогнозованої смерті ледь живе цуценя, яке вони з Пашею знайшли в снігу. В умовах війни, коли вже нічого не вартує саме життя людини – це вищий прояв людяності й гуманізму, символ перемоги життя над смертю, Добра над Злом.

Висновки. Головні герої роману Сергія Жадана (передусім Паша і його племінник) мають скласти іспит на людяність і моральність. Для них у творі створюються ситуації, коли треба визначитися, на чьому вони боці – Добра чи Зла. У свідомості Паші відбувається певна еволюція. «Він крок за кроком починає брати на себе відповідальність: допомагає кільком жінкам вибратися з вокзалу, забирає з інтернату племінника, заносить пораненого бійця до лікарні і навіть трохи асистує хірургові при операції» [1]. Отже, цілком закономірно й логічно, що у фіналі роману головний герой Жадана фактично відмовляється від свого «нейтралітету» і повертається додому. Додому в сенсі не тільки до свого житла чи на територію, що контролюється українською армією, тобто до своїх, а і в більш глибокому моральному аспекті.

Література

1. Воздвиженський К. Інтернат: війна тхне мокрою псятиною. Новий роман нарешті дорослого Жадана. URL: https://texty.org.ua/articles/79859/Internat_vijna_tkhne_mokroju_psyatynou_Novyj_roman-79859/ (дата звернення: 04.05.2025).
2. Герасименко Н. В. Архетип дому в романі С. Жадана «Інтернат». URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/humanities/article/view/243/231> (дата звернення: 04.05.2025).
3. Данчишин Р. В Інтернаті «нікого не шкода». Рецензія на роман Сергія Жадана. <http://kroun.info/teritoriya-kulturi/v-internati-nikogo-ne-shkoda-retsenziya-na-roman-sergiya-zhadana/> (дата звернення: 22.05.2024).
4. Жадан С. Інтернат. Чернівці: Меридіан Черновіц, 2017. 336 с.
5. Жадан С. В. Капітал. Харків: Фоліо, 2009. 797 с.
6. Пахаренко В. Дорога додому (Риси метамодернізму в романі Сергія Жадана «Інтернат»). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728821/1.Internat.2.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).

References

1. Vozdvyzhenskyi, K. *Internat: viyna tkhne mokroyu psyatynou. Novyy roman nareshiti dorosloho Zhadana* [The Orphanage: War Stinks like a Wet Dog: A New Novel By Already Grown-Up Zhadan]. URL: https://texty.org.ua/articles/79859/Internat_vijna_tkhne_mokroju_psyatynou_Novyj_roman-79859/ (Last accessed: 04.05.2025). [in Ukrainian]
  2. Herasymenko, N. V. *Arkhetyp domu v romani S. Zhadana «Internat»* [The Archetype in the Novel «The Orphanage» by S. Zhadan] URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/humanities/article/view/243/231> (Last accessed: 04.05.2025). [in Ukrainian].
  3. Danchyshyn, R. *V Internati «nikoho ne shkoda». Retseziia na roman Serhiia Zhadana* [In the Orphanage «There is Pity for Nobody». Review of the Novel by Serhii Zhadan]. URL: <http://kroun.info/teritoriya-kulturi/v-internati-nikogo-ne-shkoda-retsenziya-na-roman-sergiya-zhadana/> (access date: 05/22/2021) [in Ukrainian].
  4. Zhadan, S. (2017). *Internat* [The Orphanage]. Chernivtsi: Meridian Chernovits Publ. 336 p. [in Ukrainian]
  5. Zhadan, S.V. (2009). *Kapital* [The Capital]. Kharkiv: Folio, 2009. 797 p. [in Ukrainian].
  6. Pakharenko, V. *Doroha dodomu (Rysy metamodernizmu v romani Serhiya Zhadana «Internat»)* [The Way Home. Postmodernism Features in the Novel «The Orphanage» by Serhii Zhadan]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728821/1.Internat.2.pdf> (Last accessed: 05.05.2025). [in Ukrainian].
-
-

Novykov A. O.

Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods at Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
anatoliy14208@.ukr.net
orcid.org/0000-0001-5158-960X

«Friend or Foe» Concept in Serhii Zhadan's Novel «Internat [The Orphanage]»

The paper notes that in the novel «Internat [The Orphanage]» Serhii Zhadan depicts the Russian-Ukrainian war through the eyes of an average person who is used to avoiding social and political life in every possible way. The protagonist is Pavlo Ivanovych, a teacher of Ukrainian language and literature at a school in eastern Ukraine, but he is known as Pasha to everyone. He lives by the following principles: «I do not interfere in anything», «I do not support anyone», «it does not concern me». Pasha is used to living in an inner world he has created. He is a kind of man in a box. No wonder he constantly hides his head in the hood of his jacket. However, his inner comfort collapsed due to the war which had come to his homeland. Consequently, he has an urgent problem. He needs to go from the area of the railway station to the city occupied by militants to take his underage nephew from the orphanage. For the first time, Pasha has to take responsibility for the other person. In addition, he must finally decide who is his friend and foe.

The study emphasises that the main character of Serhii Zhadan's work endured three challenging days in January 2015, which had a significant impact on his consciousness. Pasha's antipode is Nina. She is the director of the orphanage and has a fundamentally different worldview. Nina is not only interested in social and political life but also actively demonstrates her pro-Ukrainian position. She risks her life and is not afraid to challenge the militants who are trying to remove the national flag from the facade of the orphanage.

The study also draws attention to the fact that most of the characters in the novel have to pass the morality and humanity test. They usually face situations that require them to decide which side they are on - Good or Evil. The protagonist's consciousness also undergoes a significant evolution. At the end of the story, Pasha renounces his «neutrality». He returns home. «Home» is not only in the sense of his house or the territory controlled by the Ukrainian army, but also in a more profound moral sense. He seems to have finally decided who is the friend and who is the foe.

Key words: *the orphanage, responsibility, war, militants, Ukrainian military, good and evil, morality, humanity.*